

використанням найпоширеніших матеріалів, набуття досвіду здійснення технологічної діяльності та самозарадності в побуті.

Вивчення засобів праці, матеріалів і технологій має здійснюватися системно:

- від найпростіших ручних інструментів до механізованих і автоматизованих знарядь та роботизованих систем;
- від дослідження властивостей і використання природних матеріалів до застосування синтетичних матеріалів у процесі проєктно-технологічної діяльності.

У 8-х класах зміст навчання з технологій має передбачати читання і виконання технічних креслеників та інших графічних зображень об'ємних предметів, моделювання та конструювання об'єктів техніки з використанням методів аналогії, комбінаторних дій, методів розв'язування винахідницьких задач.

Доцільно запропонувати восьмикласникам таку тематику колективних та індивідуальних проєктів, у яких вони можуть проявити свої інтереси до техніки і технологій, розвивати технічну творчість. Важливо ознайомлювати учнів і учениць з моделюванням, конструюванням дронів та іншої техніки, технологічними інноваціями, створювати нові можливості реалізації STEM та STEAM проєктів.

У процесі проєктно-технологічної діяльності необхідно звернути увагу на впровадження стандартів ISO, що сприятиме уніфікації графічної складової та забезпечить підготовку до складання технічної документації відповідно до міжнародних вимог.

Новий зміст технологічної освіти, що насамперед відображається в результатах навчання, має сприяти формуванню особистостей з інноваційним типом мислення, патріотів України, що бережуть рідну природу, творчо ставляться до праці, розвивають та ефективно застосовують технології.

НОВАЦІЇ У НАВЧАННІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» У 8 КЛАСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

О. Комаровська

завідувач відділу мистецької освіти, д.п.н., професор

1. Концепція Модельної навчальної програми «Мистецтво. Інтегрований курс. 7-9 класи» і підручників.
2. Особливості роботи з підручником. Види учнівської діяльності.
 - 2.1. Логіка побудови підручника. Реалізація інтегративного підходу до навчального змісту. Інформативно-пізнавальний контекст.
 - 2.2. Організація художньої комунікації.
 - 2.3. Художньо-творча діяльність як основа компетентнісного пізнання мистецтва.
3. Робота з електронним додатком. Імерсійні прийоми залучення до пізнання мистецтва.

4. Україноцентричний вектор організації художнього пізнання як стрижень формування особистості на уроках мистецтва.

1. Концепція Модельної навчальної програми «Мистецтво. Інтегрований курс. 7-9 класи» і підручників

Мистецтво як навчальна дисципліна відіграє важливу світоглядну роль у формуванні особистості. Передусім це відбувається тому, що художнє пізнання спирається на пробудження і поглиблення емоційної сфери учнівства в комплексі із осмисленням як творів, так і власних емоцій та вражень від творів і мистецької діяльності. Разом це складає основу для утворення особистісних мистецьких цінностей і далі – вдосконалення і збагачення компетентнісної сфери як комплексу взаємопов'язаних мистецьких і ключових життєвих компетентностей особистості через мистецтво. Конструювання і реалізація змісту курсу, застосування різноманітних пізнавальних завдань і видів мистецької діяльності підпорядковуються цій логіці.

Метою мистецької освітньої галузі Державним стандартом базової середньої освіти (ДСБСО) визначено цілісний розвиток успішної особистості в процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення учнями й ученицями власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.

Ключові компетентності, визначені в ДСБСО відповідно до Рекомендацій Європейського парламенту та Ради Європи, конкретизовані щодо мистецької галузі, як і всіх інших освітніх галузей, в *компетентнісний потенціал*, який має цілеспрямовано реалізуватися в процесі художнього пізнання.

Зазначимо, що *культурна компетентність* як одна із ключових життєвих компетентностей у цьому переліку, є стрижневою для мистецької освітньої галузі і по суті в контексті навчання мистецтва позиціонується як *інтегральна стосовно інших компетентностей*; підставою для цього є художньо-образна природа самого мистецтва.

Учителю мистецтва важливо враховувати: унікальність художньо-образної природи мистецтва і мистецької творчості полягає, зокрема, в тому, що твір мистецтва здатен утілювати *будь-яку* ідею, тему, сюжет, життєву ситуацію, навіть предмет або наукове знання тощо – в індивідуалізованому образному прочитанні і втіленні митцем і «перепрочитанні» реципієнтом. Тому увага до формування ключових компетентностей на уроках мистецтва й визначається цією специфікою галузі; а реалізація компетентнісного потенціалу відбувається в доцільних навчальних і творчих завданнях, опорою насамперед на художню емпатію як підґрунтя для здобуття знань із інших, позамистецьких, сфер.

Співробітники відділу мистецької освіти Інституту педагогіки НАПН України є співавторами Модельної навчальної програми «Мистецтво. 7-9 класи. (інтегрований курс)» (далі МНП) для закладів загальної середньої освіти (авт. колектив Івасюк О.М., Комаровська О.А., Власова В.Г., Гринишина Л.М.,

Кізілова Г.О., Лобова О.В., Назар Л.Й.) – однієї із рекомендованих Міністерством освіти і науки України. (https://drive.google.com/file/d/1IozJ5zruV_a8GZUkPiYG9uixEyoNjjT0/view).

Програма є логічним продовженням МНП для адаптаційного циклу базової середньої освіти «Мистецтво. 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. колектив О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, Г. О. Кізілова, Н. А. Лемешева, О. В. Лобова, Л. Й. Назар, І. Ю. Чужина, О. А. Шулько).(<https://drive.google.com/file/d/1Prhqq11XDJri4ZtXANe2Za59HUoyMhFo/view>).

Концептуальна ідея обох МНП (5-6 та 7-9), які становлять цілісність, – світоглядна динаміка навчального змісту як його інтегратор: у центрі уваги не стільки навчальний зміст, який належить освоїти, скільки *особистість, яка пізнає мистецтво, світ і себе через твори та власну мистецьку діяльність*. З цього випливає логіка визначення тематизму всієї програми (у наступності обох МНП):

- 5 клас, тема навчального року «Мистецтво навколо нас»: у центрі уваги – набуття учнівством пріоритетно емпіричного та практичного досвіду у сфері різних видів мистецтва та їхніх мовних засобів, на основі якого формуються ціннісне ставлення і знання;

- 6 клас, тема навчального року «Життя крізь призму бачення мистецтва»: акцент на діяльнісно-практичному опануванні учнівством жанрового спектру творів у різних видах мистецтва й поглиблення потреби «бачити за творами» різноманіття життєвих явищ, ситуацій, людських взаємин, національних традицій тощо;

- 7 клас, тема навчального року «Особистість у мистецтві»: на підґрунті узагальнення вивченого відбувається активне подальше накопичення емпіричного естетичного досвіду сприймання творів і практичної мистецької діяльності та розвиток здатності й умінь художньої комунікації; тобто 7 клас – це пропедевтика навчання у 8 і 9 класах, де учнівство на основі здобутого досвіду, зокрема й накопиченого багажу естетичних вражень, занурюється в художні стилі; у 7 класі в цілому завершується елементарне ознайомлення із видами мистецтв і їхніми виразовими засобами, основними жанрами, мистецтвом народним і професійним та взаємодією між ними тощо;

- 8 клас, тема навчального року «Мистецьке минуле людства очима сучасної людини»: на підставі накопиченого емпіричного багажу вражень, уявлень і знань відбувається перехід учнівського пізнання до освоєння більш складної, *інтегральної*, мистецької категорії – стильової художньої палітри від витоків до кінця XIX століття; з 8-класу учнівство починає пізнавати мистецтво крізь призму художніх стилів і напрямів, їхніх особливостей у творах різних видів мистецтва – музичного, образотворчого, мистецтва архітектури, сценічних, екранних мистецтв тощо, що матиме продовження і в 9 класі; посилюється увага до самостійної пошукової діяльності, зростає вагомість розвитку міжособистісної емпатії як здатності розуміти «іншого» в мистецтві минулого;

- 9 клас, тема навчального року «Буття людини в новаторських пошуках сучасного мистецтва»: учні й учениці продовжують занурюватися в стильову палітру мистецтва; навчальний матеріал охоплює період XX століття; триває

залучення до самостійної пошукової діяльності, вдосконалюються уміння оцінювання мистецьких явищ, критичного погляду на них.

Однак, зауважимо: курс «Мистецтво» у 8 і 9 класах не є курсом історії мистецтва чи художньої культури, хоча навчальний тематизм і орієнтується на хронологічну логіку подачі; передусім йдеться про ознайомлення учнів/учениць із світовідчуттям людини в різні часи, що зумовлює різні способи художнього висловлювання; акцент має ставитися на подальшому збагаченні естетичного досвіду учнів/учениць у сприйнятті та інтерпретації мистецького різноманіття; підґрунтям для цього розглядається цілеспрямована організація різнопланової художньої комунікації і мистецької діяльності.

За зазначеною МНП створено підручники «Мистецтво. Інтегрований курс» для 7 класу (авторки О. Комаровська, В. Власова, І. Руденко) та «Мистецтво. Інтегрований курс» для 8 класу (авторки О. Комаровська, С. Ничкало, В. Власова).

Окреслений світоглядний підхід до визначення змісту курсу детермінував вихідні принципи, яких дотримувалися авторки в конструюванні його логіки в підручниках, а саме це:

- акцент на *ціннісне ставлення* до мистецьких творів та явищ; пам'ятаємо, що жодну компетентність не сформуєш поза ціннісними орієнтаціями; водночас цінності вибудовуються на емоціях і їхньому осмисленні: на це наскрізно спрямований методичний апарат підручників, практично-творчі завдання; художньо-комунікаційні прийоми тощо;

- *діалогічність* у пізнанні мистецтва, яка встановлюється пріоритетно у практично-творчому опануванні змісту, дискусіях; учнівство націлюється й на самопізнання через осмислення впливу творів і мистецької творчості на себе;

- «вихід за межі» мистецтва; зокрема у 8 класі – за межі тієї історико-стильової доби, яка пізнається відповідно до МНП; обов'язково в уявленнях учнів/учениць встановлюються паралелі із сучасним життям і мистецькими уподобаннями самих школярів; це важливо для наближення до сучасного учнівського світосприйняття того художнього матеріалу, який є досить віддаленим у часі і просторі;

- *україноцентризм* побудови змісту підручника як стрижневий принцип пізнання мистецтва. Дотримуватись цього принципу у 8 класі непросто у порівнянні із попередніми роками навчання: адже занурення в художні стилі має не лише конкретні хронологічні межі, а й традиції висвітлення, зорієнтовані переважно на країни Західної Європи. Проте це вкрай важливо, особливо в теперішніх українських воєнних реаліях – для виховання патріотичної особистості, утвердження в учнівства національної ідентичності, гордості за здобутки своєї культури, вписаної у світовий художній контекст; зрештою для нівелювання комплексу культурної меншовартості, який століттями вкорінювався у свідомість українського народу.

У теперішніх воєнних реаліях життя українського суспільства зростають і ризики психологічних трав у дітей. Мистецька діяльність – один із найдієвіших засобів самопізнання, а отже попередження переддепресивних станів і водночас – засіб самозарадності й формування життєвої стійкості, оскільки твори мистецтва

несуть потужний емоційний заряд. Саме тому важливо під час опанування змісту курсу зосереджувати увагу на умінні учнів/учениць «дослуховуватися» до власних вражень та емоцій від творів, проговорювати та ідентифікувати їх, коригувати впливи творів на себе.

При пізнанні мистецьких феноменів, обранні способів комунікації і творчої діяльності вчителю важливо пам'ятати про націлювання учнівства на позитивну життєву перспективу і позитивний образ майбутньої України через художню рефлексію.

2. Особливості роботи з підручником. Види учнівської діяльності.

2.1. Логіка побудови підручника. Реалізація інтегративного підходу до навчального змісту. Інформативно-пізнавальний контекст.

Підручник побудований за принципом *тематичної інтеграції* між образотворчим і музичним блоками навчального змісту. Навчальний матеріал організовано в такий спосіб, що викладати інтегрований курс можуть як один учитель, котрий володіє для цього відповідною мистецькою підготовкою, так і два вчителі – образотворчого мистецтва і музичного мистецтва, які узгоджують планування уроків відповідно до ідеї інтеграції в змісті МНП.

Навчальний тематичний зміст подається за алгоритмом тематичних кластерів із розподілом за парами параграфів всередині кожного кластеру: образотворче мистецтво – музичне мистецтво із дотриманням тематичної єдності між ними. У зміст цих параграфів (уроків), переважно «музичних», інкрустується матеріал з інших видів мистецтва, який у МНП позначений як «синтетична лінія».

Кожен тематичний кластер опановується один місяць і містить 4 параграфи: по дві пари «образотворче мистецтво – музичне мистецтво», що зручно для учителів і структурує сприйняття матеріалу учнівством.

Крім того, подача матеріалу зорієнтована на досягнення основних груп результатів навчання: 1) пізнання мистецтва, художнє мислення; 2) художньо-творча діяльність, мистецька комунікація; 3) емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення, що спрощує для вчителя планування уроків і орієнтування під час оцінювання.

Оскільки на вивчення курсу у 8 класі відведено 35 годин (1 година на тиждень), то в разі, якщо предмет викладає один учитель або два вчителі, для реалізації інтегрованого навчання оптимально планувати уроки по чергово через тиждень: урок образотворчого мистецтва – відповідний урок з музичного мистецтва. Однак, можливим є й інші способи, на розсуд учителів та адміністрації закладу, наприклад, посеместрово, якщо курс викладають два вчителі. У такому разі бажано розпочинати освітній процес у 8 класі з опанування в першому семестрі образотворчої лінії, але далі, в другому семестрі, вчителю музичного мистецтва обов'язково слід апелювати до набутого досвіду, спиратися на асоціативні зв'язки, актуалізуючи пам'ять учнів та учениць.

Ще раз звернімо увагу на тему навчального року 8 класу: «Мистецьке минуле людства очима сучасної людини».

Розпочинається опанування матеріалу із мандрівки восьмикласників і восьмикласниць в давні цивілізації і «входження в образ» людини того часу (перший кластер «Погляд на світ крізь призму давніх цивілізацій»). Далі учнівство занурюється в «Мистецьку картину життя очима античної людини» (другий кластер; ототожнюємо себе із античною особистістю і дивуємось її універсалізму). У наступних кластерах восьмикласникам і восьмикласницям пропонується увійти в образ і спробувати зрозуміти, чим жили люди в добу Середньовіччя і чи справді ця доба була похмурою, як загальноприйнято вважається (кластер «Чи справді Середньовіччя похмуре?»); розібратися, які відкриття відбувалися за доби Ренесансу і як це відбилося саме на мистецькій картині світу й чому ми знову говоримо про універсалізм особистості митця цієї доби (кластер «Ренесансна людина: хто вона?»); чим відрізнялося світовідчуття представників бароко і класицизму (кластери «Від бароко до рококо» і «Взірцевий класицизм»), про що мріяли романтики і чи здійснювалися їхні мрії (кластер «Міфи і мрії романтизму») і як це позначилося на мові і жанровому спектрі мистецтва, що таке правдиве зображення життя і чи обмежується воно лише одним історико-культурним періодом (кластер «Реалістичний погляд на світ»), як змінили світ імпресіоністи (кластер «Миттєвість вражень у художніх образах»). Крім зазначеної тематичної інтеграції між параграфами однієї «пари», інтегративні зв'язки встановлюються також і всередині змісту кожного параграфу; *наприклад, вивчаючи тему з античного театру, поряд із особливостями акторської гри, декламації, музики, танцювальної складової, костюмів і гриму (масок), апелюємо до знань учнівства з античної архітектури: аналізуємо облаштування театральної споруди, її акустику, конструювання сценічного обладнання тощо. На реалізацію інтегративного підходу спрямовані й запропоновані у підручнику спільні мистецькі проекти й дослідницькі завдання, котрі об'єднують уроки образотворчого і музичного мистецтва. Важливим інструментом інтеграції є міжчасові арки «стародавнє-сучасне» у межах матеріалу кожного параграфу, що дає можливість розширити жанровий діапазон пізнання мистецтва (зокрема, за рахунок використання прикладів із екранних мистецтв), наблизити його до розуміння сучасними учнями/ученицями. Наприклад, вивчаючи музику доби Середньовіччя, прокладаємо вектор в українське мистецтво XX і XXI століття й дискутуємо, чому молитва «Аве Марія» є цікавою композиторам наступних епох і як саме вона ними трактується, обговорюємо віртуальний хоровий проект «Молитва за Україну» на основі «Аве Марія» сучасної української композиторки Інни Францескевич; або, вивчаючи мистецтво Ренесансу, переглядаємо фрагменти німецького фільму «Палестрина-князь музики» (реж. Георг Брінтруп, 2009) і доходимо висновку про те, наскільки його музика актуальна у XXI столітті; вивчаємо дзвонарське мистецтво Русі - і міркуємо про образні підтексти і смисли дзвонів у фільмі «Захар Беркут» (реж. Л. Осика); говоримо про ратну музику Русі – і поринаємо в атмосферу пригодницького фільму «Сторожова застава» або переглядаємо кліп гурту «Хорєя козацька» із відтвореним автентичного співу воїнів XII-XIII століття «З нами Бог», емоційно проживаємо його сучасні підтексти боротьби України проти російського агресора. Інтеграція послідовно встановлюється також з іншими дисциплінами, що принципово для реалізації компетентнісного потенціалу відповідно до вимог ДСБСО, концептуальних ідей Нової української школи: це історія, література, фізика (зокрема,*

оптика, акустика), техніка і винахідництво, математика, біологія, археологія, географія, здоров'я тощо. Таке інтегрування є системним, на що слід звернути увагу вчителю мистецтва: воно представлене і в текстах (інформативній складовій підручника), і у практично-творчих завданнях, у доборі творів для сприймання та інтерпретації, у запитаннях для дискусій.

Зауважимо, що авторки підручника не дають визначення поняттю «художній стиль» на початку підручника, а націлюють учнів/учениць на те, що наприкінці навчального року вони зможуть самотійно пояснити, що таке «стиль у мистецтві» за допомогою пошуку відповідей на запитання по тексту. Саме тому вчителю варто наскрізно проводити цю ідею поступового усвідомлення феномену через виявлення характерної специфіки творів, запропонованих у кожному кластері.

2.2. Організація художньої комунікації.

Діалогічна природа творення художнього образу детермінує той факт, що пізнання мистецтва завжди відбувається у процесі багатопланової художньої комунікації: із творами, опосередковано із авторами через їхні твори (незалежно від періоду їхнього життя і творчості), суб'єктів пізнання між собою, а також, як уже зазначалося, через намагання зрозуміти вплив мистецтва на себе та інших. Безумовно, вчитель на уроках максимально використовує можливості такої комунікації. Цьому сприяє і підручник.

Звернімо увагу на конкретний підручник: його текстовий матеріал вибудовується за єдиним візуальним алгоритмом: учнівське око до нього «звикає», що оптимізує орієнтування в тексті і створює цілісне художнє оформлення навчальної книги також як витвору мистецтва. Текст насичений якісними і функціональними ілюстраціями, що важливо для підручника з мистецтва в принципі і надає вчителю можливості оптимізувати пізнавальний процес.

Разом із тим текстова інформація подається лаконічно і невеликими блоками, що дозволяє уникнути перевантаження інформативним матеріалом і зосередитися на емоційній складовій ознайомлення із мистецькими феноменами та можливостях обміну враженнями й думками. На початку кожного параграфу пропонуються запитання, призначення яких – «зачепити» увагу учнів та учениць, які шукатимуть відповіді на сторінках відповідного підрозділу або у процесі розгортання дискусій і самотійного пошуку, на що також рекомендовано звернути увагу вчителю.

Кожен тематичний кластер відкриває вступний текст, який орієнтує учнів та учениць у змісті кластеру, націлює на виконання певних практично-творчих завдань і пошукової роботи за темою; вступний текст містить QR-код для користування електронним додатком.

Рубрики, які використовуються в методичному апараті підручника і пронизують текст у формі запрошення читачів до діалогу, передбачають інтерактивне спілкування, що сприяє виробленню учнівством власного погляду, провокує розкриття креативного потенціалу.

Прийоми комунікації, які запропоновано в підручнику, організовано як 1) власне *художні* (з творами і митцями через твори в процесі сприймання за допомогою виконання завдань різних типів – на порівняння, пошук відповідей на запитання тощо), 2) *міжособистісні* «з приводу мистецтва» (дискусії, виконання колективних практично-творчих завдань/проектів тощо), 3) як запрошення до усвідомлення впливу певних творів і видів мистецької діяльності на себе і до використання їх у самокоригуванні емоцій.

Підручник комбінує можливості безпосередньої міжособистісної комунікації під час навчання офлайн і дистанційної з відповідними компенсаторними прийомами і завданнями, зокрема за допомогою цифрових інструментів (про які йтиметься далі).

2.3. Художньо-творча діяльність як основа компетентнісного пізнання мистецтва.

Стрижневим інструментом компетентнісного пізнання мистецтва є, в першу чергу, практично-творча діяльність: учні/учениці ефективно опановують стильове різноманіття мистецтва через особисте «торкання» його специфіки, яке враховує вікові запити восьмикласників/восьмикласниць, відштовхується від їхніх уподобань і зацікавленостей. Тому практично-творчі завдання є переважно орієнтованими на можливість використання в житті, повсякденні, спілкуванні, побуті, що важливо в підлітковому віці.

Зауважимо, що формування ключових компетентностей як цілісного комплексу на уроках мистецтва здійснюється планомірно, є важливим для утворення у свідомості цілісної художньої картини світу. Разом із тим, способи педагогічного впливу на компетентнісну сферу щоразу зумовлюються навчальним змістом і завданнями кожного уроку мистецтва, які конкретизує вчитель.

Учитель може охоплювати увагою весь спектр ключових компетентностей на кожному уроці або ж визначати домінантний вплив на певну ключову компетентність на певному уроці, що є більш доцільним й ефективним. Слід пам'ятати про уникнення «штучного» підходу до реалізації компетентнісного потенціалу, але водночас завчасно планувати такі впливи на компетентнісну сферу збалансовано.

У підручнику практично-творчі завдання сконцентровано в рубриці «Творча майстерня», яка містить різні типи таких завдань із варіантами різного ступеня складності і можливістю вибору відповідно до інтересів. До більш складних завдань додається пояснення або алгоритм виконання (рубрика «Скринька порад»).

Як приклад, одне із практично-творчих завдань на уроках образотворчої складової курсу під час ознайомлення із готичною архітектурою – розроблення ескізу вікна «Роза», характерного для готичних соборів, яке пропонується виконати за допомогою комп'ютерної програми Weave Silk із наслідуванням мотивів полум'яної готики та з конкретним сучасним призначенням готового результату (наприклад, для дитячого реабілітаційного центру); або ж пропонується виконати органайзери «Середньовічний замок» для канцелярського приладдя в

техніці паперопластики із використанням картонних упаковок, яке потім можливо використовувати в класі або вдома; або ж під час ознайомлення із мистецтвом Русі – виконати сувенір-підставку під чашку з підручних матеріалів за мотивами одного із фрескових орнаментів Софії Київської – також для практичного використання, подарунку тощо, чим, зокрема, привертається увага й до екологічної проблематики; вивчення теми з Античності пропонує розроблення ескізів фрескового розпису стін за мотивами давньоримської фрески з «Будинку фруктових дерев», які можна використати і в уявному проєкті розважального центру, і в оформленні конкретного приміщення (націленість на формування соціальних компетентностей) тощо.

Як ще один приклад, на уроках музичної і синтетичної лінії рубрика «Творча майстерня» пропонує під час вивчення теми з ренесансного мистецтва, підготувати театралізовану сценку, подібну до італійської комедії дель арте, на цікавий саме для сучасних восьмикласників сюжет, але із наслідуванням характерних прийомів акторської гри й амплу персонажів; або ж підготувати аудіовиставу за п'єсою Шекспіра із можливим розміщенням на шкільному сайті «на допомогу» іншим учням/ученицям. Під час вивчення теми з античного театру, одне із завдань пропонує влаштувати поетично-акторський батл декламації поезії із наслідуванням хору давньогрецької трагедії (наприклад, вірш М.Рильського «Плещуть на вогкому березі води...») або ж розігрування в стилі римських ателанів однієї з байок Езопа тощо.

Учитель/учителька може добирати інші або додаткові творчі завдання, але рекомендовано дотримуватися *принципу єдності їхньої образності і практичної функціональності*, що наближає «давнє» до «сучасного» розуміння старших підлітків.

Крім того, підручник насичений короткими завданнями і запитаннями, які вплетені в текст і спрямовані на залучення учнівства до дискусій, самостійної дослідницької діяльності «у вільний час», сприяючи кращому засвоєнню навчального матеріалу, на що вчителю варто звернути увагу (віртуальні екскурсії; запрошення до перегляду фрагментів художніх фільмів із аналізом виразових засобів відтворення атмосфери певної доби; порівняння, наприклад оригінального середньовічного духовного співу і використання його мелодій у комп'ютерних іграх; входження в роль представника певної професії минулого і сучасної, наприклад, танцмейстера доби Ренесансу або сучасного блогера чи журналіста, редактора на радіо тощо).

На уроках музичного мистецтва традиційно важливим різновидом художньо-творчої діяльності є *вокально-хорова робота*. Українці – співоча нація, а хоровий спів – давня народна традиція, закладена в ментальності. До того хоровий спів, як психолого-педагогічний інструмент єднання, якнайкраще сприяє емоційному розвитку; хоровий спів є й здоров'язберезувальним інструментом, впливаючи на покращення психологічних станів, дихання, постави.

Через пісенний матеріал саме в хоровому співі здійснюється ефективний безпосередній вплив на формування національної свідомості й патріотичних

почуттів; хоровий спів створює емоційне підґрунтя для занурення в історичні контексти навчального змісту з подальшою рефлексією тощо.

Утім не секрет, що в підлітковому віці учнівство дуже прискіпливо ставиться до цього виду художньо-творчої діяльності, маючи власні уподобання в музиці. Тому добір пісенного матеріалу, який одночасно відповідає цілям освітнього процесу і зацікавленостям восьмикласників/восьмикласниць, – одне із найвідповідальніших завдань для уроків мистецтва. Крім того враховуємо, що дві години на місяць (вивчення однієї теми на уроках музичної складової курсу) – це недостатній обсяг часу на розучування пісні, формування співочих навичок, удосконалення виконавської інтерпретації тощо.

З огляду на зазначене, запропонований у підручнику пісенний матеріал – це:

1) народні пісні, які переважно «на слуху» і не потребують значного часу для розучування. Так, наприклад, «вхід» у навчальний рік пропонується з піснею «Зеленеє жито, зелене», що символізує нашу відкритість добру, але стійкість в опорі ворогу;

2) пісні сучасних композиторів і виконавців, гуртів акцентовано патріотичного змісту, які добре відомі учнівству, захоплюють емоційно, є суголосними теперішнім українським реаліям (Т. Житинський - Б. Мозолевський «Вітер скіфського степу»; «Київська Русь», музика Л. Остапенко, вірші В. Коваль; «Рядок з автобіографії» дуету «Тельнюк. Сестри» на вірші О. Забужко та інші);

3) пісні, які додатково розкривають навчальний зміст параграфу: (розучування фрагменту середньовічного гімну студентського братства – «Gaudeamus» («Радіймо»); «Побачити бароко», музика А. Олейнікової, вірші Л. Ратич; «Пісня про Мамая» Н. Май; «Ода до радості» Л. ван Бетховена на текст Ф. Шіллера в перекладі М. Лукаша; «Всякому городу нрав і права» М. Лисенка, текст Г. Сковороди та інші).

Розучування/повторення пісенного матеріалу рекомендовано супроводжувати аналізом виразових засобів відповідно до дидактичних завдань, про ще не слід забувати.

На сторінках підручника подаються тексти пісень і вказуються QR- коди – покликання на нотний матеріал в електронному інтерактивному додатку до підручника.

3. Робота з електронним додатком. Імерсійні прийоми залучення до пізнання мистецтва

Робота із підручником оптимізується завдяки інтерактивному електронному додатку на платформі I3ZI (<https://ua.izzi.digital/DOS/1278386/1278388.html>).

До того ж, враховуючи, що в умовах війни учні й учениці з багатьох регіонів України змушені навчатися дистанційно, учитель планує комунікацію із широким використанням цифрових ресурсів, які уможливають оволодіння всім спектром умінь і досягнення передбачених результатів навчання.

Матеріал електронного додатку складається із двох частин – методичної підтримки для вчителя і комплексу для учнівства.

Розділ для вчителя містить, крім відповідної МНП і електронного варіанту підручника, розгорнуте календарно-тематичне планування, презентації до кожного уроку, розробки уроків (інструктивні картки), нотні тексти пісень, які пропонуються до розучування восьмикласниками, а також відеопрезентацію підручника із методичними коментарями.

Як зазначалося, на вступних сторінках до кожного тематичного кластеру розміщено QR- коди, які скеровують до відповідного розділу додатку ІЗЗІ; або ж це можна здійснити за вказаним вище покликанням.

Матеріали електронного додатку відповідають змісту кожного уроку, однак не дублюють його. Частина матеріалів уточнює/розкриває зміст завдань, які є у підручнику. Проте значна частина доповнює і розширює навчальний зміст.

Завдання електронного додатку організовані за рубриками «Міркуємо», «Навчаємося», «Творча майстерня», «Музичний клас». В електронному додатку розміщені необхідні ресурси для сприймання та інтерпретації: аудіо і відеозаписи музичних, театральних творів, фрагменти кінофільмів, слайд-шоу творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, світлини мистецтва архітектури; завдання для розвитку мистецьких здібностей; фонограми пісенних творів для прослуховування й розучування («мінусовки»); поради та поетапні світлини/відеоінструкції для виконання практично-творчих завдань із образотворчого мистецтва; різноманітні навчально-ігрові вправи (пазли, філворди тощо), зацікавлене виконання яких оптимізує осмислене опрацювання інформації й відпрацювання тих чи інших умінь, а також інтерактивні тестові завдання для самоперевірки тощо.

Завдання з усіх рубрик можуть використовуватися на будь-якому етапі уроку, що визначається вчителем, оскільки саме вчитель вибудовує художню драматургію уроку.

4. Україноцентричний вектор організації художнього пізнання як стрижень формування світогляду особистості на уроках мистецтва

Акцент на україноцентризмі як стрижні навчання мистецтва є не випадковим: мистецтво завжди було найсильнішим засобом впливу на національну свідомість; повномасштабна війна з російським агресором лише загострила потребу цілеспрямованого впливу на формування в учнівства українськості художнього мислення, спрямування цього впливу на виховання почуття гордості учнів/учениць за світовий рівень і унікальний шлях рідної культури, посилення усвідомленого бажання її захищати.

У підручнику передбачено алгоритм *паритетного* опанування українського мистецтва і зарубіжного мистецтва, які постають рівноцінними за обсягом змістовими складовими в кожному тематичному кластері.

Звернімо увагу: підручник розпочинається з мистецького матеріалу, який безпосередньо стосується давніх витоків нашої культури: це унікальні артефакти Мізинської стоянки і Трипілля. Учнівство має можливість імерсійного занурення в ті

часи завдяки електронному додатку (наприклад, «пограти» на інструментах найдавнішого у світі оркестру із кісток мамонта, знайденому під час археологічних розкопок у селі Мізин на Чернігівщині, та ін.). Завершити навчальний рік також пропонується виконанням інтегрованого мистецького проєкту з пізнання імпресіоністичних рис у творчості українських митців («Живопис, що звучить. Український звукопис»). У такий спосіб перекидається смислова арка «від українського до українського».

Рекомендуємо звернути увагу на наскрізний україноцентричний діалог у часі і просторі. Так, наприклад, у кластері «Від бароко до рококо», аналізуючи стильові особливості музики німецького генія Й. С. Баха, підкріплюємо враження сучасним живописом українського художника Зеновія Флінти «Мелодія Баха», декодуючи, зокрема, зображені на полотні атрибути; ознайомлюємося із концерто grosso як жанровим відкриттям європейського мистецтва тієї ж барокової доби і зіставляємо його з «Concerto Grosso з позитивом» нашого сучасника українця Євгена Петриченка (цикл інструментальних та вокальних творів на тексти В. Вакуленка, В. Амеліної, Р. Меліша, О. Козинця, Н. Косаревиць з доповненою реальністю – ілюстраціями графічного дизайнера Р. Мотька з використанням творів М. Примаченко, П. Райко, К. Білокур, графіті Banksy).

У кожному тематичному кластері є параграфи, в яких послідовно встановлюються змістові паралелі, котрими підкреслено національну специфіку українського мистецтва в різні стильові періоди поступу мистецтва європейського, що завжди було пов'язано з утвердженням національного духу «всупереч».

Такі паралелі спрямовані на формування ціннісного прийняття української музики, живопису, театру, архітектури тощо; вони дають можливість емоційно прожити значущість «свого» у світовому вимірі; відчути на тлі відмінностей свою унікальність і самотність, зрештою, виховують почуття причетності до своєї культури як європейської.

STEM ЯК ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ

М. Д. Тишковець

науковий співробітник відділу STEM-освіти

А. С. Кудра

аспірант

Як вказано у Методичних рекомендаціях щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/>) *упровадження STEM-підходу спрямоване на підвищення якості освітнього процесу, забезпечення його відповідності європейським стандартам та оновлення змісту навчання з урахуванням новітніх наукових досягнень, технологічних інновацій та запитів сучасної економіки.*